

KÖPECZI BÓCZ EDIT

Az egyházak és az 1956-os forradalom

A 2006-os esztendő az emlékezések éve. Februárban országszerte méltóan megemlékezhattünk a „kommunizmus áldozatairól”, a több mint százmillió halottról, akiknek a diktatorikus ideológiai hatalom életét vette.

Ötven év elteltével visszatekinthetünk az 1956-os, békésnek indult forradalom örömteli eseményeire, és az azt követő militáns, ateista, antiklerikális kommunista hatalom véres megtorlására. Az idősebb korosztály még élénken emlékszik ezekre az évekre, a fiatalok már csak történelmi eseményként tanulják. Fontos átadnunk számukra tapasztalatainkat, hitelesen leírni a megtörtént eseményeket.

A fél évszázaddal ezelőtt kirobbant forradalom és szabadságharc előzményeiről is szólnunk kell. Amikor környezetünkben azt halljuk, hogy az „egyházak ne politizáljanak”, visszaemlékezésünk akkor lesz teljes és érthető a XXI. század fiataljai számára, ha a forradalom kirobbanását megelőző időszakról, annak előzményeiről is szót ejtünk. A felnövekedett új generációk tagjai között ma is vannak, akik nem értik, hogy miért és hogyan voltak részesei a papok és az egyházak az 1956-os forradalmi eseményeknek.

Magyarország keresztény országgént tartozott Európához. A Szovjetunióból érkezett bolsevista, ateista ideológia, idegen volt társadalmunk számára. Lenin a legkíméletlenebb dühvel ítélte el a vallást. „A legveszélyesebb fajta fürtelem, a legundorítóbb „fertőzés”, az aljas tettek, erőszakos cselekedetek, fizikai fertőzések sokkal kevésbé veszélyesek mint Isten szellemi ideája.”

A kommunista rendszer a kereszténységet és az egyházakat a rendszerváltoztatásig a legnagyobb ellenségnek tartotta. Vallásszabadságot hirdettek, ugyanakkor megpróbálták elpusztítani Isten fogalmát. Az egyházakat vagyonukból teljesen kiforgatták, államosították intézményeiket, elvették az épületeket, földeket. A fizikai megsemmisítés azonban kevésnek bizonyult, mert a hívők közösségét agresszív beavatkozásokkal igyekeztek megbontani. A hitéletet tűzzel-vasal és különböző fondorlatokkal akarták megszüntetni. Betiltották az egyházakhoz tartozó ifjúsági keresztény mozgalmakat, egyesületeket.

A papokat a hivatásuk gyakorlása miatt, a fennálló hatalmi rendszer ellenségének tartották, reakciónak bélyegezték meg őket.

Az egyházak mindennapos életét az MSZMP PB által kidolgozott irányvonal határozta meg, így a napi politikát is a templomfalak közé kényszerítették.

A lelkészek és a hitéletüket gyakorló emberek megfigyelésére létrehoztak egy olyan intézményt, amely az egész társadalomra diktatorikus nyomást gyakorolt. Felállították 1951-ben az Állami Egyházügyi Hivatalt, amelynek negyven éves tevékenységét és a háttérben történő manipulatív intézkedését, valamint azok hatását még ma is kevesen ismerik. A hivatal elnökének személyét mindvégig az MSZMP Politikai Bizottsága határozta meg. Az ÁEH első feladata volt, hogy eltávolítsa a jó munkát végző egyházi vezetőket. Helyükre a hatalommal szimpatizáló püspököket és espereseket neveztek ki. Döntöttek abban a kérdésben is, hogy ki milyen egyházi állást tölthet be, és ott meddig maradhat.

Magyarországon 1955-ben már sikeresen működött a kiépített ügynöki hálózatot, mely ellenőrzés alatt tartotta a szinte teljes egyházi életet. A lelkészek személyével kiemelten foglalkoztak, ezért több vonalon figyeltették őket.

A Belügyminisztérium Kollégiumi ülésein rendszeresen megtárgyalták a megyék által küldött „belső reakció elhárítás” területén végzett tevékenységet. Megállapítást nyert 1956 márciusában: „az eddigi beszervezések és a hálózat megtisztítása során jelentős minőségi változás állt be ügynökségünk összetételében. Eredményt értünk el az ellenséges gócbokba való beépülésnél. Ennek következtében az államvédelmi szerveink 65%-kal több személyt vettek őrizetbe a demokráciaellenes izgatás miatt. Fokozatosan jelentkezett a szerzetesrendek ellenséges tevékenysége, amely nyílt, széleskörű ellenséges propagandát folytatott a velünk lojális papokkal szemben. Felszámoltuk a jezsuita illegációt, valamint az egész országot átfogó klerikális ifjúsági mozgalmat. 72 egyházi személyt tartóztattunk le.”

A 80-119/1956 BM Ellenőrzési Osztály jelentésében olvasható, hogy saját embereikben sem bíztak meg, ha tudomásukra jutott, hogy valamelyik munkatársuk családján belül valaki templomba járt. Ilyenkor ügynökökkel figyeltették kollégájukat is.

Zala megyében kiemelten ellenőrizték a postai levelezést. A tömeges levél-ellenőrzésről áttértek a „vonalas” ellenőrzésre, amely meghatározott szempontokat kategorizált. Állandóan figyelték az egyházi jellegű és vonatkozású postai küldeményeket. A Belügyminisztérium Zala megyei Főosztálya, Pálinkás Ferenc av. őrnagy főosztályvezető aláírásával, 1956 novemberében sikeresen számolt be arról, hogy a belső reakció elleni harc során 89 főt helyeztek letartóztatásba, izgatás, ellenséges propaganda-terjesztés, szervezkedés gyanúja miatt, melyet az ellenőrzött levelek alapján tudtak ki-

szűrni. Sikeresen hozzájutottak olyan egyházi levelekhez is, melyek a Vatikánnal voltak összefüggésben. Érthető, hogy ügynököket építettek be a papok közé, mivel általuk gyengíteni tudták az egyházakat.

Az egyházak hitelének a meggyengítését célozta az a fondorlatos terv is, mi szerint „a papokat erkölcsileg kell hitel-telenné tenni híveik előtt”. Női ügynököket bíztak meg azzal, hogy nyilvános helyen, mások előtt, hangosan szólítsák fel a plébánost, hogy fizessen gyerektartást. Ezáltal sok lelkeszt sikerült erkölcsileg lejáratni. Hazugságokat gyártottak, majd pletyka szinten továbbadták és igyekeztek elhitetni mindenkivel az erkölcstelen hazugságokat.

Az 1956-os forradalom az egyházak forradalmát is jelentette. A gúzsba kötött hitélet felszabadult, és lehetőség nyílt a törvénytelenések rendezésére. A keresztény hívők szerették volna elvesztett lelki szabadságukat visszakapni. Az egyházakban természetes igényként jelentkezett, hogy a „békepapokat”, akik a kommunista eszme hívei voltak, eltávolítsák szolgálati helyükről.

A katolikus kispapok röplapokat szerkesztettek, melyben követelték az egyház jogainak helyreállítását.

Forradalmi tanácsokba és nemzeti bizottságokba sok helyen választottak papokat. A szabadság örömét zúgták a templomok harangjai szerte az országban. A lelkeszek hálaadó istentiszteleteket, miséket tartottak. „Szabad egyházat, szabad államban” jelszó hangzott fel az egyházi körökben. Papok és lelkeszek békességet hirdettek, és békességre intették a tömegeket, segítettek ott, ahol az emberek segítségre szorultak. A kommunisták által eltávolított egyházi vezetőket visszahelyezték a püspöki székbe. A reformátusoknál Ravasz Lászlót, az evangélikusoknál Ordas Lajost.

Ezek a napok szabadságot hoztak az internált és bebörtönzött papok, szerzetesek és szerzetesnők számára is.

Kegevelettel és mély tisztelettel kell visszaemlékeznünk Mindszenty József hercegprímásra, akit hosszú fogságából szabadítottak ki. Ő volt hivatalosan az esztergomi érsek, akit XII. Pius pápa 1945. augusztus 16-án kinevezett. Mivel a hatalom agresszívan avatkozott be az egyházak életbe, így eltávolították hivatalából, meghurcolták és megalázták. Zala megyében kezdte pályafutását, Zalaegerszegen, ahol 25 esztendőn át végezte odaadó lelkipásztori szolgálatát. A városban letelepítette a ferenceseket, zárdát és templomot épített. Oktatott, nevelt, vígasztalt, segített, mindenhol, ahol tudott. Megszervezte a város szegénygondozását, társadalmi egyesületeket létesített. Nehéz felsorolni azt a sok jót, melyet mindenkiért tett. Érthető, hogy a kommunista hatalom az egyházi személyek közül őt tartotta a legnagyobb ellenségnek. Soha nem volt megalkuvó, nyíltan bírálta az újonnan hatalomra került rendszert, mivel folyamatosan lerombolták mindazt, amit ő élete folyamán épített.

Elmondása szerint eredetileg „csak lelkipásztor akart lenni”, azonban az egyházak elpusztítását nem hagyhatta szó nélkül. Kötelező feladatának érezte, hogy a szavazópolgárokat tájékoztassa és felvilágosítsa a kommunista párt manipulatív és agresszív politikájáról. Nyilatkozata szerint nem hagyhatta szó nélkül, hogy „ledöntik az oltárt és romlásba viszik a lelkeket”. Mindszenty Józsefet 1948-ban az államvédelmi hatóságok letartóztatták és életfogytiglani fegyházbüntetésre ítélték. A forradalom kirobbanásakor nem feledkeztek meg személyéről. Segítségére siettek és kiszabadították, majd tájékoztatták a forradalmi eseményekről és a katolikus egyház helyzetéről. Gyorsan bekapcsolódott a kibontakozó politikai életbe. Hamarosan felkereste irodájában a Budapesten megalakult II. kerületi értelmiségi forradalmi bizottság részéről Marosfalvi László, aki beszámolt az Állami Egyházügyi Hivatal tevékenységéről. Tájékoztatta a bíborost, hogy teljes felügyeletet gyakorolnak az egyházak felett, és diktatorikus módszereket használnak az ateizmus elterjesztése érdekében. Beszámolt a hivatal által kiépített ügynökhálózatról, akik által mindenkit megfigyelnek, mindenről tudnak. Ekkor Mindszenty felhívta telefonon Tildy Zoltán miniszterelnököt, akitől engedélyt kért az ÁEH iratanyagának őrzésére és elszállítására, hogy azokat majd felhasználhassák a törvénytelenések bizonyítására. A papi szeminárium hallgatóira bízta az iratok őrzését, akik nagy lelkesedéssel vettek részt az akcióban. Az iratanyag elszállítását másnapra tervezték, melyhez Maléter Pál biztosította a katonai fedezetet.

Mindszenty József november 3-án rádióbeszédében meghatóva szólt a magyar néphez.

„Hosszú fogság után szólok a magyar haza valamennyi gyermekéhez. Senkivel szemben nincs gyűlölet szívemben. Csodálatra méltó hősiesség szabadítja meg most a hazát. A világtörténelemben páratlan ez a szabadságharc..... Igen gyakori mostanában annak a hangsúlyozása, hogy a nyilatkozó, a múlttal szakítva, őszintén beszél. Ezt így én nem mondhatom. Nem kell szakítanom a múltammal, Isten irgalmából ugyanaz vagyok, mint aki voltam bebörtönzésem előtt. Ugyanazzal a testi és szellemi épiséggel állok meggyőződés mellett, mint 8 éve, bár a fogság megviselt. Azt nem mondhatom, hogy most már őszintén beszélek, mert én mindig őszintén beszéltem. Vagyis kertelés nélkül azt, amit igaznak és helyesnek tartok.”

Köszönetet mondott a segítségért és mindenkit a szeretetre és békességre figyelmeztetett.

„Mi kis nemzet vagyunk, kis ország a földgömbön. Ám valamiben mégis első vagyunk. Egy nemzet sincs, amely ezeréves történelme során nálunk többet szenvedett volna. Első királyunk, Szent István uralkodása után nagy nemzeté fejlődöttünk. A nándorfehérvári győzelem után, amelynek 500 éves évfordulóját üljük, nemzeti létszámunk egyezett az akkori Angliáéval. Ám folyton szabadságharcokat kellett vívunk....A régi nacionalizmusokat mindenütt át kell értékelni. A nemzeti érzés ne legyen többé harcok forrása az országok között, hanem éppen az igazság fundamentumán a

békés együttélés záloga. A nemzeti érzés virágozzék az egész világon, a népek közös kincseit képező kultúrártékek területén.Rádiójelentések adták hírül, hogy a fegyveres erő növekszik. Mi semlegesesen akarunk élni. Mi az orosz birodalomnak nem adunk okot a vérontásra. De nem merült fel az orosz birodalom vezetőiben a gondolat, hogy sokkal jobban fogjuk megbecsülni az orosz népet, ha nem igaz le bennünket? Csak ellenséges népre szokott rátörni a megtámadott másik ország. Mi nem támadtuk meg Oroszországot, s őszintén reméljük, hogy az orosz fegyveres erők országunkból való mielőbbi kivonása megtörténik."

Rádióbeszédét egy kérdéssel fejezte be, melyre azonnal választ is adott.

„Mit gondolnak a bukott rendszer örökösei?

Ha az általuk megbélyegzett elődeik valláserkölcsi alapon álltak volna, elkövették volna-e mindazt, aminek következményei elől menekülni kényszerültek? A keresztény hitoktatás szabadságának azonnali rendezését, a katolikus egyház intézményeinek és társulatainak, közöttük sajtójának visszaadását joggal elvárjuk. Ettől a pillanattól kezdve ügyeljünk, hogy az ígérek és cselekedetek fedik-e egymást, és ami ma keresztülvihető, azt senki ne hagyja holnapra. Mi, akik figyelünk, és előmozdítani akarjuk az egész nép javát, bízunk a gondviselésben. Nem hiába."

Tabódy István kanonok visszaemlékezésében elmesélte, hogy Mindszenty József őt fiaként szerette. Bensőséges jó kapcsolat volt közöttük, sokat tanult tőle. Mielőtt pap lett, katonatisztként harcolt a háborúban. Fogságba került, több mint 6 évet töltöttbörtönben. Közelegyévigtartottámagánzárkábanláncraerve. Kiszabadulása után 1954-től letta teológia hallgatója. A forradalom alatt többször eljött Zalaegerszegre hírül adni, hogy a bíboros a megbeszélte időben jönni fog és megtartja a beszédét. A kommunisták hazugságokat terjesztettek róla, hogy „ügyem jön”, így próbálták zavart kelteni a várakozók között.

A kispapok örömmel teljesítettek különböző szolgálatokat. Voltak, akik pontosan leírták a forradalmi eseményeket, melyet rölapok formájában vidékre küldtek.

Amikor 1956. november 3-án a bíboros arra kérte Tabódy Istvánt, hogy tíz kispappal védje az ÁEH irattárát, a szemináriumban azonnal talált 10 önkéntest. Másnap akartak a katonai kísérettel az iratokért menni. Az akciót azonban nem sikerült végrehajtani, mivel november 4-én megérkeztek az orosz csapatok és senkit nem engedtek ki a szemináriumból.

A református egyházban is örömmel üdvözölték a forradalmat, a felszabadulást. A Budapesti Református Teológia hallgatói még a forradalom kitörése előtt élénk és izgatott légkörben tanácskoztak. Különböző nyilatkozatokat fogalmaztak meg, melyet közzétettek. A forradalom kitörésekor 19 pontban foglalták össze követeléseiket, majd részt vettek az Írószövetség által kezdeményezett tüntetésen. Sebesült mentő-szolgálatot szerveztek a tűzharcok során megsérült emberek számára, helytálltak és végig kitartottak a megtorlás napjaiban is.

Az egyházon belül általános tisztújítást szorgalmaztak, mivel a lelkészek többsége úgy gondolta, hogy nincs helyük az egyházi szolgálatban azoknak, akik az ateizmust kiszolgálták. A bolsevista gondolkodású Bereczky Albert püspök eltávolítását követelték, akit Rákosi Mátyás barátjaként a hatalom helyezett a püspöki székbe. A zsinati tanács ülésén a forradalmi bizottság kijelentette, hogy az egyházban a törvénytelenéseknek véget kell vetni. Indítványozták Ravasz László visszahelyezését, akit törvénytelenül leváltottak tisztségből. A tüntetők a Kálvin téri templom falára plakátokat ragasztottak, amelyen követelték, hogy „Rákosi barátját, Bereczkyt távolítsák el, és a törvénytelenül menesztett Ravasz László volt püspököt pedig helyezték vissza!” Küldöttséget menesztettek érte a leányfalusi otthonába és kérték, hogy ismét foglalja el helyét.

Visszatérése után, a református egyház részéről ő is megemlékezett a nemzeti felkelés hőseiről, a rádióban szólt a nemzethez.

„A magyar református egyház csodálattal és hódolattal adózik a nemzeti felkelés hőseinek: diákoknak, munkásoknak, katonáknak, férfiaknak és nőknek, akik erkölcsi felszabadulásunk győzelmét vérük hullatásával kivívták.

Anyai fájdalomában siratja el a hősi halottakat: minden magyart, aki életét adta ebben a küzdelemben, s vére árán még drágábbá tette mindnyájunk számára a magyar szabadságot. Csókot a sebekre, virágot a sírra! Minden sebre és minden sírra, de közöttük különösen fájót és különösen könnyest annak a két fiatal hittanhallgatónak, két református teológusnak a sírjára, aki az Alma Mater kapujától pár száz méternyire hősi halált halt.

A magyar református egyház büszke arra, hogy ez a forradalom tiszta volt, és a nemzeti becsület védelme alatt állott. Nincs hőbb imádsága, mint hogy az is maradjon!

Bűnbánattal valljuk meg, hogy az egyház, mint földi intézmény kényszerűségeen felül is engedte magát megkötözteni a vele halálos ellentétben álló politikai hatalom erőszakától és cselvetéseitől, s emiatt örökké való lelki céljainak szolgálatában is kárt vallott. Most éppen azzal foglalkozik, hogy ezeket a kötelékeket lehányja magáról...

A forradalomnak nemcsak a reakció az ellentéte, hanem az anarchia is. Még gondolni se merjen senki az elmúlt korszakok rendszereinek visszaállítására! A forradalom vívmányainak megőrzése és továbbfejlesztése, hibáinak megigazítása és igazságtalanságainak jóvátétele lehet egyetlen célunk. De ugyanakkor védekeznünk kell az anarchia ellen is. Életfeltétel, létkérdés, hogy mielőbb helyreálljon a rend, a nyugalom. A bűnösök elfogása, elítélése az állami szervek és a független bíróságok feladata, és sohasem lehet az egyéni akció tárgya..."

Az október 23-án kitört népfelkelés, a pártiktatúra kíméletlen és véres akciója miatt forradalomba, a szovjet megszállók beavatkozása miatt pedig szabadságharcba torkollott.

Az emberek tömegesen és békésen vonultak először az utcákra, felszabadultan énekelve a Himnusz, Szózatot. Az 1956-os szabadság fénye beragyogta az emberi lelkeket. Mosonmagyaróváron is békésen indult együtt a tömeg piros, fehér, zöld zászlókkal, a frissen festett jelszavakkal. „Szabad, Független Magyarországot! Ruskik haza!” Százával csatlakoztak a felvonulókhoz. Az ÁVH tisztjei azonban a békés tömeg közé lövettek. Az eredmény sok sebesült és száznál több halott. A tömeg a borzasztó látvány hatására két tisztet meglincsel.

A református lelkipásztor Gulyás Lajos nem vett részt a forradalmi eseményekben, de amint értesült a történekről, azonnal a kórházba indult a sebesültek közé. Onnan a helyszínre sietett, amikor értesült a tömeg haragjáról. Odaérkezve látta, hogy éppen a harmadik ÁVH tisztet akarják meglincselni. Hangosan felszólalt a tömegben, mint pap és az embereket igyekezett lecsillapítani. A tisztet nem engedte megölni, hanem autóba menekítette és vigyázott az életére mindaddig, amíg a kihallgatás helyszínére vitték.

Amikor elment a tanácsházáról, csitította a tömeget, akik az ávosok kiadását követelték. „Barátaim én a levéli református pap vagyok. Gyilkosok akartok lenni?” Neki volt köszönhető a további vérontás megakadályozása.

A forradalom és szabadságharc vérbe fojtása után elkezdődött a megtorlás időszaka, mely által a konstruált-konceptiók perekben a valós tényállásokat átformálták. Az egyházak ellen nagy intenzitással folytatódta a heves támadások, a papok bűnösöknek lettek bélyegezve.

Gulyás Lajos református lelkész emberéletet mentett, de kitüntetés helyett 1957. február 5-én, a késő esti órákban letartóztatták. A vád ellene: gyilkosságra való felbujtás és a népi demokrácia megdöntésére irányuló szervezkedés vezetése. Bár bizonyítottá vált ártatlansága, mégis kötél általi halálra ítélték. Az ítélet valótlan tényállása szerint ő buzdította a tömeget a népharag áldozatául esett határőrsztek bántalmazására és meggyilkolására.

A fellebbezés után a katonai bíróság vette át az ügyet, s miután tarthatatlan volt a gyilkosságra való felbujtás, csak az utóbbi vádat hagyták meg, azonban ez is elég volt a halálbüntetés kimondásához. Őt a Földes Gábor per III. r. vádlottjaként állították bíróság elé, pedig egyáltalán nem került kapcsolatba velük, nem ismerte őket.

A mosonmagyaróvári „nagy perhez” a lelkésznek semmi köze nem volt. Nem vett részt a forradalmi eseményekben, csak a bajbajutottakon igyekezett segíteni és megakadályozta a további vérontást. A tárgyalásokon bátran viselkedett, ártatlanul állt vádlói előtt. Bátran szemükbe mondta, hogy az Alkotmány hiába biztosította az ígért szabadságát, mégis korlátozva volt a lelképásztori munkájában. Az ügyész az elsőfokú ítélet fenntartását kérte, vagyis egyetértett a gyilkosságra való felbujtás vádjával. Bár mindenkinek jól tudta, hogy a felhozott vádak hamisak. A lelkésznek mégis meg kellett halnia, mert a hatalom azt akarta! Az ítélet végrehajtásának a célja egyértelműen a megfélemlítés volt. A kommunista ideológiával nem fért össze, hogy az egyházon belül voltak olyan papok, akik nem hódoltak be a hatalmi politikának. Gulyás Lajos olyan lelkész volt, aki szót emelt a keresztény emberek jogaiért és a vallásszabadságért. A letűnt párt titkos iratai között megtalálhatók az ateista nézeteket vallók egyházellenes tervei. „A kereszténységet, csak úgy lehet átformálni, megsemmisíteni, ha a hirdetőit félreállítjuk”. Gulyás Lajosnak nem a vádiratban megfogalmazott hamis vádpontok miatt kellett meghalnia, hanem Krisztus követése miatt, amit elsődleges fő bűnének tekintettek. Egy hamis perben nem ő volt az elsőrendű vádlott, azonban az ügyész a másodfokú tárgyaláson a következőket nyilatkozta: „A legsúlyosabb cselekményt a II. és a III. r. vádlott követte el, ők ellenségei a rendszernek”. A gyilkosságra való felbujtás vádja alól bizonyítottság hiányában felmentették Gulyást, de a halálbüntetést mégis fenntartották! Az ellene felhozott hazugságok kevésnek bizonyultak a halálbüntetéshez, ezért a továbbiakban kibővítették azt a hazaárulás vádjával.

A kommunista hatalomnak arra is szüksége volt, hogy a mosonmagyaróvári eseményekért a reakció legyen felelős. Gulyás Lajos református lelkész a klerikális reakció képviselőjének bélyegezték. Amikor a gyilkosságra való felbujtás vádja alól a bíróság felmentette, senki nem gondolta, hogy őt évnél hosszabb büntetést kap. Védőügyvédje mindvégig nyugtatta a családot.

A per folyamán sokan reménykedtek a Kádár János által ígért büntetlenségben, az amnesztiában. Ennek ellenére azonban 1957. december 31-én a halálos ítéletet a győri fogház udvarán mégis végrehajtották! A mártírhálalt halt Gulyás Lajos református lelkész a vörös terror áldozata lett.

Jellemző volt az elmúlt rendszerre, hogy az ártatlan áldozatoktól még haláluk után is félték. Megtiltották a lejegyzését és anyakönyvezését annak, hogy a halál az ítélet végrehajtás következtében állott be. A család nem tudhatta az ítélet végrehajtásának időpontját sem, erről csak napok múltán kaptak értesítést. A sopronkőhidai rabtemetőben, jeltelen sírba hantolták, de senki nem tudhatta pontosan hová. (Földi maradványainak megkeresésére és újra temetésére csak a rendszerváltoztatás után, 1991-ben kerülhetett sor Levél községben.)

A koncepciók per az igazságszolgáltatás köntösébe öltöztetett politikai bosszút szolgálták. Az MSZMP párthatalozataiban olvashatók, hogy a terror fokozását igényelték a büntetőeljárásoktól.

Az 1956-os megtorlási perek a szovjet-kommunista büntetőperes gyakorlatot másolták, melyek nem az igazság kiderítésén fáradoztak, hanem a politika eszközei voltak. Ezek a perek a lakosság megfélemlítését és az ellenzékkal való leszámolást szolgálták. Valamennyi büntetőeljárásban a valós tények teljesen közömbösek voltak, mivel a végrehajtók az MSZMP által kiadott 1956 decemberi koncepciót követték.

Az egyházak és lelkészek elleni hadjárat a forradalom leverése után sem szünetelt. Olyan papokat is elhurcoltak, akik egyáltalán nem vettek részt forradalmi eseményekben, csak hivatásukat gyakorolták. A jó munkavégzéshez hozzátartozott a hívek rendszeres látogatása, lelki életük gondozása. Mindszenty József rendszeresen látogatta a családokat, Zalaegerszegezen szinte mindenkit név szerint ismert. Jócselekedetei miatt mégis menekülnie kellett és végül hazája elhagyására kényszerült, amely a legnagyobb büntetés volt számára. Rajta kívül sokan távoztak külföldre abban a reményben, hogy a gyilkos hatalom nem sokáig marad uralmon.

Tabódy Istvánt 1957. május 17-én tartóztatták le a forradalmi események miatt és a kispapok közül még 16 személyt. Őt az Állami Egyházügyi Hivatal iratanyaga kifosztásának előkészítése miatt ítélték el, VI. rendű vádlottként, Turcsányi Egon (aki Mindszenty személyi titkára volt) és társai bűnügyében. A többiekhez képest aránylag enyhe ítéletet kapott, így decemberben szabadult.

A Belügyminisztérium kifogásolta és enyhénekké ítélte kiszabott büntetését, ezért az Igazságügyi Minisztérium Büntetőjogi Osztálya áttanulmányozta az iratokat.

Megállapították: „Lieszkovszky Pál és Tabódy István osztályidegen vádlottakkal szemben a Btá. 52. §-ának alkalmazása indokolatlan és helytelen volt, büntetésük éppen ezért túl enyhe. Ezzel kapcsolatban az ítélet indokolása sem meggyőző. Szerepük azonban az egész bűnügyben nem volt jelentős. Mellékalakjai az itt tárgyalt eseményeknek. Hogy mennyire nincs szó velük kapcsolatban valami súlyos bírói hibáról, mutatja az is, hogy az ügyészség az ítéletet többek között rájuk nézve is tudomásul vette.”

Elmondása szerint: „nevenséges volt a hét hónap börtönbüntetés, mivel akkor mindenki örült és fél lábon ugrált örömben, ha tíz évet kapott és nem kötötték fel. Mert ott aztán olcsó volt az emberi élet.”

Hamarosan gondoskodtak róla, hogy legközelebb ne enyhe büntetésben részesüljön, ezért 1961-ben ismét letartóztatták kémkedés, hazaárulás és államellenes összeesküvés vádjával és tizenkét év fegyházbüntetésre ítélték. Összesen 19 esztendőt töltött börtönben.

Szabadulása után minden lépését figyeltették az egyházon belül és kívül, mivel a hatalom számára mindvégig „elenség” maradt. Lehallgató készüléket helyeztek szobájába, igyekeztek még a gondolataiba is beférkőzni. Több ügynök figyelte, akik a jelentések tömegét készítették róla.

Az 1956-os forradalom megtorlásaként az ÁVH-börtönök zsúfolásig megteltek ártatlan emberekkel. Elég volt a környezetben egy rosszakaró, aki feljelentést tett valamilyen hamis vádat kitalálva. Akire azt mondták, hogy a „rendszerellenes”, azonnal letartóztatták. A lelkészek otthonába legtöbbször éjszaka törtek be a rendőrök. Kihallgatás címén elfogatási parancs nélkül elhurcolták otthonukból, verték, kínozták, halálra rugdosták áldozataikat. A peres eljárások lecsökkentése érdekében a kihallgatások során olyan veréseket, kínzásokat alkalmaztak, mely súlyos belső szervi károsodást, majd kis idő elteltével halált okozott. A szerencsétlenek kórházakban vagy otthonukban távoztak el az élok sorából. Ebben az esetben a halott-vizsgálati bizonyítványon a közvetlen halál okaként, valamely szervi problémát, betegséget regisztráltak. A mai napig nincs tudomásunk arról, hogy ezzel a módszerrel hány embernek vették el ártatlanul az életét.

A Zalatárnokon élő Varga Imre plébános 1956-ban Kisunyomban szolgált, amikor éjjel érte jöttek az ÁVH emberei. Több hétig tartották egy sötét cellában, a szombathelyi ÁVH-börtönben, ahol csak egy kis lámpa világított. Nem tudta, mikor van éjjel vagy nappal, de azt sem, hogy miért tartják fogva. Hiába kérdezte, nem válaszoltak. Az ágya mindössze negyven cm keskeny volt, betonból készült. Az volt a céljuk, hogy ne tudjon pihenni, fáradt és elgyötört legyen, amikor a kihallgatásra kísérik. Talán egy hetet töltött a sötét cellában, amikor átkísérték a kihallgatás helyszínére. Ott megkérdezték tőle, hogy mi a véleménye Mindszentyről. „Nem ismerek külön embert!” Ahogy kiejtette száján a határozott választ, azonnal ütötték, verték gumibottal, ott, ahol érték. Szidalmazták és csúfolták a hercegprímást, majd ismét feltették a kérdést. A véleményét a verések ellenére sem változtatta meg. Kidülledt szemekkel még brutálisabban ütlegették, melynek nyomai még ma is látszanak meggyötört testén. „Üssétek a prolit, paraszt fiút!” „Legfőbb érték az ember”, ezt hangoztatják!

Nagy sokára elárulták, mi ellene a vád. A faluban lévő párttitkár jelentette fel. Azzal vádolták, hogy „halál listát” készített a kommunistákról.

Lelkészek tömegét hosszú fegyházbüntetésre ítélték, akiket egyben osztályidegennek bélyegeztek. Általában mellékbüntetésként a teljes vagyonelkobzás mellett még megfosztották őket több évre az állampolgári joguktól is.

Legtöbben Márianosztrán töltötték le büntetésüket. Nehezen tudjuk elképzelni az akkori szigorított börtönviszonyokat. A zárkában lévő rabok élettere még két négyzetmétert sem tett ki. Össze voltak zsúfolva, a hidegben csontig fagytak, a melegben szenvedtek, egyáltalán nem volt légterük. A poloskák hada ostromolta testüket, csípésük a nyári 35

fokos melegben elviselhetetlen volt. Tisztálkodásra korlátozottan nyílt lehetőségük. Akik szigorított fegyházbüntetésüket töltötték, nem mehettek dolgozni, mindössze egy rövid sétát tehettek az udvaron. Azt is előírták, hogy csak lefelé nézhetnek séta közben, mert ha az égre tekintenek, az büntetést von maga után. Embertelen körülmények között tartották a rabokat, akiket az örök időnként brutálisan bántalmaztak.

Szabadulásuk után megbélyegzett emberek maradtak, akik dolgoztak, ha dolgozhattak, mert számkivetetté váltak a saját hazájukban.

„Mártír” lelkészeink a szenvedésüket türelemmel és hittel viselték! Nem a bosszú vezérelte őket cselekedeteikben, hanem a szeretet, a békesség. Bántalmazásuk után a saját életüket nem kudarcnak vagy gyalázatnak ítélték. Vállukra vették a keresztet, és Krisztus követésén buzgólkodtak, nem törődve azzal, hogy hitvallásukért a társadalom kirekesztetteiké válnak.

Csak a rendszerváltoztatás után kaptak némi erkölcsi elismerést az 1956-os forradalom és szabadságharc hősei. Mindszenty József néhai bíboros hercegprímás hamvait 1991 májusában az esztergomi bazilika kriptájában helyezték örök nyugalomra.

A Magyar Köztársaság Elnökének rendelete értelmében 1991 októberében az 1956-os EMLÉKÉREM kitüntetés adományozták a haza hőseinek. Hozzáférhetővé váltak a koncepciók peres anyagai a kutatók számára, megismerhették a hamis vádak, hazugságokat, amelyek alapján lelkészeinket bebörtönözték. De 16 év nem volt elég, hogy a teljes igazság napfényre kerüljön.

Mindszenty József hercegprímás tárgyalása, 1949.

Mindszenty József kiszabadítóival, november 2.